

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

Факультет соціальних наук та соціальних технологій

кафедра політології

КРИЗА ДЕМОКРАТІЇ В НІМЕЧЧИНІ. АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

дипломна робота

на здобуття академічного звання бакалавра політології

студентки 4 року навчання

Клим'юк Діани Михайлівни

Науковий керівник

Кандидат політичних наук, доцент

Чабанна Маргарита Валеріївна

Київ – 2020 р.

ЗМІСТ

Вступ	с. 3
Розділ 1. Розгляд теоретичних даних щодо системи демократії.....	с. 8
Розділ 2. Історичні відомості щодо процесу розвитку демократії у Німеччині.....	с. 16
2.1 Розвиток демократичних інституцій у Німеччині.....	с. 16
2.2 Сучасний вигляд структури державної влади у Німеччині.....	с. 22
Розділ 3. Сучасний стан і проблеми демократії у Німеччині.....	с. 29
Висновки	с. 51
Список використаної літератури	с. 55

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. З початку 2010-х років система демократичних цінностей у світі почала руйнуватися під впливом багатьох геополітичних чинників: реванш «ультраправих» у Європі, локальні воєнні конфлікти на Близькому Сході та у Європі, посилення позицій країн з авторитарною формою правління як, наприклад, Китайська Народна Республіка. Через цей факт можна точно стверджувати, що сучасна демократична ідеологія перебуває у кризі. Чи можна вважати, що ця криза є глобальною, але, згідно закону «спіралі історії» невідвортною? На мою думку, так.

Як вже було сказано, на сучасному етапі людської історії ми бачимо повернення автократизму та тоталітаризму у людське життя. Ідея рівності, свободи та братерства дала збій. Останні події у Сполучених Штатах Америки (маю на увазі саме масові протести викликані вбивством у Міннеаполісі), Німеччині (антимігрантські протести та формування нового покоління німців з власним соціоетнолектом *Kiezdeutsch*), реванш «ультраправих» у Європі (саме формування фракції «Європа націй і свобод» у Європейському парламенті, до якої входять представники «правих» партій європейських країн-членів Європейського Союзу). В певному сенсі, можна говорити про те, що цей процес згортання поширення демократичних цінностей та початок протидії їм є свідченням переходу сучасних держав на етап установаження антидемократичних автократичних ідеологій, котрі є досить небезпечними для майбутньої співпраці світового співтовариства. Такі міжнародні інституції, як Freedom House, наполягають на важливості протидії процесу «реваншу авторитаризму у світі».

Варто також зазначити, що більшість країн зараз акцентують свою увагу не на дотриманні прав і свобод власних громадян, а на внутрішніх проблемах як міжнародний та внутрішній тероризм, занепад економіки внаслідок епідемії

COVID-19, велика кількість незаконних мігрантів з країн Близького Сходу (проблема, котра була викликана наявними військовими діями західних країн проти режиму Башара аль-Асада у Сирії та терористичного угрупування ІДІЛ) та внутрішньополітичними проблемами.

Але, звичайно, в контексті теми моєї дипломної роботи варто акцентувати увагу на проблематиці кризи демократичної ідеології саме у Німеччині. Чому ж варто звернути свою увагу саме на Німеччину? Відповідь на це питання можна розділити на два блоки:

1. Німеччина є однією з ключових держав Європи та Європейського Союзу. І саме через цей факт, варто досліджувати цю проблематику у контексті значного впливу політики Німеччини на політику інших європейських держав.

2. Німеччина, за власними наявними політичними проблемами, зараз є чудовим об'єктом вивчення через факт того, що проблеми з якими вона зіштовхнулася є досить поширеними на європейському континенті, і тому успішні методи боротьби німецької влади та суспільства з процесом згорання демократичних прав і свобод можуть бути використані іншими державами регіону.

Тож, як закінчення цієї частини, варто виокремити основні проблеми німецької демократії, котрі будуть розглянуті у цій науковій роботі:

1. Поширеність «нових німців» та їх соціоетнолекту Kiezdeutsch як «лівої» антидемократичної ідеології.

2. Загальний реванш «ультраправих» у політичній сфері Німеччини.

3. Згорання демократичних інституцій у контексті загальносвітової кризи демократичної ідеології.

Метою дослідження є вичерпне дослідження історії формування та утвердження демократичної ідеології у німецькому суспільстві, загальних особливостей, наявної кризи цієї ідеології та векторів подальшого розвитку.

Для реалізації поставленої мети необхідно виконати наступні **завдання**:

- Дослідити загальні теоретичні історичні дані щодо особливостей формування системи німецької демократії задля виявлення особливостей наявної кризи.
- Проаналізувати дані щодо минулих, наявних та потенційних загроз демократичній системі у Німеччині та методів боротьби з ними.
- Розглянути теоретичні дані щодо місця та особливостей німецької демократії у системі європейської демократичної системи.
- Сформувати висновки щодо наявної кризи демократичної ідеології у Німеччині та подальшого розвитку цієї проблематики.

Об'єктом дослідження є система демократичної ідеології в Німеччині.

Предметом дослідження наявна криза демократії в Німеччині та тенденції її розвитку.

Методологія дослідження. Методологічну базу цього наукового дослідження складає синтез філософсько-світоглядних, загальнонаукових, спеціально-наукових методів та принципів наукового пізнання, котрі змогли забезпечили об'єктивний аналіз предмета наукового дослідження.

Згідно зі системою складових цієї наукової роботи (а саме об'єктом і предметом дипломної роботи) були застосовані різноманітні методи наукового дослідження.

Застосування таких методів як діалектичний і формально-логічний надало можливість виокремити загальні особливості й сформувавши єдину думку щодо предмету суті термінів «демократія» та «демократичний режим» і зрозуміти їхній прямий зв'язок з такими правовими явищами як «правова дійсність», «правова можливість», «правові цінності», які дали змогу сформувавши визначення терміну «демократичні правові цінності», розглянути демократію як явище правової дійсності та, зокрема, вичерпно розглянути причини та каталізатори процесу формування та подальшого розвитку системи демократії у Німеччині.

Формально-догматичний метод дозволяє розглядати демократію як юридичну категорію без її взаємодії з такими важливими складовими суспільства як: економічною сферою, політичною сферою та ідеологічною сферою. З використанням цього методу виконується прямий аналіз поняття і сутності системи демократії та її складових. Окрім того, були застосовані такі методи як історичний, емпіричний та аналітичний задля формування істинних висновків щодо предмету цього наукового дослідження.

Джерельна база дослідження. У процесі підготовки до написання цієї наукової роботи були розглянуті праці таких визначних вчених та філософів як Платона, Арістотеля, Сократа, Ж.-Ж. Руссо, Ш.-Л. Монтеск'є, Цицерона, С. Бобровника, С. Головатого, С. Гусарева, В. Забігайло, А. Заєць, О. Зайчука, М. Козюбри, А. Колодія, В. Копейчикова, Н. Оніщенко, М. Оніщука, Н. Пархоменко, О. Петришина, В. Погорілко, П. Рабіновича, В. Селіванова, О. Скакуна, О. Скрипнюка, М. Цвіка, О. Чаплюка, В. Шаповал, Ю. Шемшученко, Г. Віссе, К. Дойча, К. Шмітта, М. Вебера, Клаус фон Байме, С. Каліца.

Особливо варто приділити увагу дослідженням Х. Віссе щодо природи формування культури «нових німців» та соціоетнолекту Kiezdeutsch та працям С. Каліца, котрі присвячені справі дослідження впливу політичних сил «ультраправих» на демократичні інституції у Німеччині.

Структура та обсяг дипломної (курсової) роботи. Робота складається зі вступу, 3 розділів та 2 підрозділів до них, висновків та списку використаних джерел.

Ключові слова: німецька демократія, політична криза, Німеччина, демократія

РОЗДІЛ 1. РОЗГЛЯД ТЕОРЕТИЧНИХ ДАНИХ ЩОДО СИСТЕМИ ДЕМОКРАТІЇ

Термін «демократія» відомий науці ще з часів Античності, а саме з міст-держав Еллади, адже саме слово має грецьке походження та перекладається «влада народу». У часи становлення філософських думок щодо природи влади та її виявів, демократія розумілася як особлива вид формування влади у державі, за якої реальну владу в країні тримає в руках не один суб'єкт (як, наприклад, за монархічної або тиранічної форми правління) або певна група суб'єктів (як, наприклад, за аристократичної або олігархічної форми правління), а саме усі вільні громадяни, котрі активно приймають участь у політичному житті держави. [1-2]

На усіх етапах становлення суспільства до демократичної форми правління, котра має засади свободи, братерства та рівності, закликали найбільші суспільні діячі та політики як наприклад: Перікл (визначний державний діяч Афін часів міста-держави), Й. Гете (відомий німецький письменник 17-18 століть), Т. Джефферсон (один із батьків-засновників Сполучених Штатів Америки), І. Франко (визначний український письменник та суспільно-політичний діяч 19-20 століть), А. Сахаров (відомий радянський вчений-дисидент) та багато інших. Більшість мислителів дотримувалися думки щодо невідворотності утвердження демократії у суспільстві через природню жагу людини до свободи, але визначний античний філософ та учень Сократа – Платон дотримувався думки щодо «несправедливості» демократичної системи, адже у ній голоси усіх громадян є рівними за важливістю, незважаючи на їхній соціальний стан та значущість для суспільства. [1-2, 4]

Демократія – являється однією із найдавніших форм організації влади у суспільстві, котра затверджує право кожного громадянина на безпосередню

участь у формуванні політики держави та суспільного життя. Від однієї лише згадки про ідею рівності усіх громадян до формування поширеної форми правління минуло майже 2,5 тисячі років, за які з'явилося безліч наукових поглядів на систему демократії та її складових. [19]

Згідно думок, котрі виклали у своїх наукових працях такі вчені як В. Забігайло та М. Козюбра, демократія є, є певним чином, сформованим «форпостом свободи і рівності людства», який забезпечує безпеку суспільства від затвердження тиранії та диктатури. [5, с. 3]

Державно-політичний устрій стародавніх грецьких міст-держав, котрий розглядається у наукових працях під назвою «антична демократія», формувався на двох фундаментальних засадах: верховенства юридичних норм Полісу і традиційно-культурних норм, котрі регулювали усі соціальні відносини громадян. На думку О. Скрипнюка, ця форма демократії була відверто полісно-центрованою та склалася на прямій гендерній дискримінації (адже, наприклад, грецькі жінки мали пряму заборону на участь у Народних зборах Афін) і наявності соціальної нерівності (адже, задля займання виборчої посади у магістраті Полісу треба було бути громадяном Афін) [6].

Давньогрецька форма демократії була досить неоднозначна та була далека від сучасного трактування цієї форми правління. Адже, сам Поліс не був сформованою та самобутньою державою (згідно сучасного тлумачення терміну «держава»), адже у часи найбільшого розвитку Еллади, афінськими громадянами були не більш ніж 50 тисяч людей. Давньогрецька форма демократії виконувалась на практиці у вигляді безпосередньої демократії, політичну владу у якій мали лише представники вільних громадян, а жінки, іноземці, раби та жителі Еллади, котрі не мали афінського громадянства – цих прав не мали. Певний рівень стабільності давньогрецької форми демократії тримався за допомогою процесу жеребкування під час вибору посадових суб'єктів та

політичного методу боротьби з опонентами демократії – остракізмом, котрі запобігали формуванню тиранії у державі [18, с. 54].

Історичні літописи кажуть про те, що давньогрецька форма демократії була лише складовою закону політичної влади, котрого мали дотримуватися усі жителі Полісу та котрий був вищим за поняття свободи та рівності. [70, с. 3]

Досить довго у наукових колах демократія визначалась лише як одна з відомих форм правління, котра, як було сказано раніше, мала загальну важливу ознаку, яка відрізняла її від монархічної та аристократичної форми правління тим, що була владою народу або більшості громадян. Як було сказано раніше, Платон вважав демократію найгіршою формою правління, адже низька культура громадян міст-держав Еллади забезпечувала деяким правителям можливість маніпулювати цією «владою більшості», через що більшість демократій перетворювалися з часом в охлократію, а згодом і тиранію [15, с. 93].

У часи Середньовіччя проблематика феномену свободи та рівності досліджувалася у двох контекстах:

а) суспільно-філософському – як саме свобода дій та волі індивіда та розглядається згідно доктрини теодицеї [10, с. 214];

б) політико-правовому, у якому «свободи» мали форму певних привілеїв та пільг.

У соціумі Середньовіччя було особливим у своєму вигляді характерним була велика кількість різних форм участі усіх соціальних станів у політичному житті суспільства, утворення вільних міст на європейському континенті. Ці фактори надають можливість розглядати особливу історичну форму демократії – феодальної демократії. Ця теорія викликана з фактів формування різноманітних інституцій з демократичними характеристиками як: магістратури та їх недовговічність через наявність процесу виборності; віче\тінг у феодальних

республіках (що засвідчує наявність елементів прямої демократії у середньовічному суспільстві); традиція формування та затвердження певних законних актів через погодження з соціальними станами. У ці часи з'являються ранні види сучасних нам представницьких державних установ – парламенти, формування яких було викликане низькою ефективністю централізованих органів влади виконувати власні функції у різних частинах держави. [1-3]

Парламенти епохи Середньовіччя мали такі ознаки:

1. Становий характер;
2. Наявність обмежених прав щодо законодавчої ініціативи;
3. Відсутність єдиної системи проведення виборів черед членів соціальних станів до парламенту;
4. Більш рекомендаційний характер рішень парламенту, котрий надавався виконавчій владі;
5. Нерегулярність збору членів парламенту [3, с. 41].

Варто зазначити, що у період раннього Середньовіччя у швейцарських кантонах можна побачити процес утворення «референдної демократії». Згідно праць М. Оніщук, цей феномен перебував у ролі зразку прямої демократії для середньовічних держав Європи через наявність фактору ідеалізації референдумів у доктрині народного суверенітету. Ж.-Ж. Руссо, котрий певний час жив у Швейцарії і позитивно ставився до його демократичних особливостей влади зазначав, що референдна форма демократії отримала роль прототипу безпосередньої реалізації народного суверенітету і в буржуазній Франції, а потім і в інших країнах Західної Європи та колоніях Північної Америки [16, с. 21].

У епоху Реформації розвиток уявлень щодо демократії можна побачити у формуванні певних міст-держав як Флоренція часів Медичі та Венеції з її радою дожив. Але, варто зазначити, що через факт значної обмеженості у кількості

представництва у державних владних органах, цей вид влади більше схожий на олігархію, а ніж на демократію. [8, с. 49]

Згідно викладеної інформації у наукових роботах вчених-політологів (насамперед Гелей С.Д. та Рутар С.М.) можна сформулювати твердження, що найбільшого розвитку система уявлень про демократичну форму влади та саму демократію як систему гуманістичних цінностей отримала у період епох Відродження та Реформації, у яких почалися критично важливі зміни векторів розвитку суспільства, відміна необхідного дотримання антигуманних догм та розвиток індивідуальної свободи людини. Усі ці фактори вплинули на подальший розвиток системи демократії.

Подальший свій розвиток система демократії отримала у 18 столітті, у якому почалась наукова розробка теорії щодо існування такого виду демократії як «народна демократія». Ця «ліва» форма демократії зародилася лише наприкінці 18 століття під час Великої французької революції, котра стала таким собі каталізатором процесу подальшого розвитку демократичних уявлень суспільства та була викликана засиллям саме авторитарних особливостей монархічної форми правління у тодішній Франції. Під час активної протидії саме феодално-абсолютистському державному ладу увійшли в союз французькі буржуази, дрібні селяни та міщани, котрі перебували раніше в антагоністичних класових відносинах, та цей «синтез» був затверджений у 1789 році Установчими зборами у вигляді «Декларації прав людини і громадянина». Цей акт затверджував основні беззаперечні права кожної людини: свободу слова й думки, совісті й особистості, повну рівність усіх громадян, право на повстання заради своїх прав та право на приватну власність та її недоторканність. [22, с. 203, 369].

Демократія, у сучасному розумінні, почала формуватися наприкінці 18 – початку 19 століття, коли, внаслідок вже згаданої Великої французької революції та Американської революції, почали формуватися нові демократичні уряди,

котри будувалися на засадах дотримання гуманістичних норм та свободи особистості. Варто також зазначити, що ці уряди формувалися під впливом популярного тоді лібералізму. Саме лібералізм суттєво вплинув на суспільну думку у таких фактах:

- а) Вперше розмежував поняття «особистість» і «суспільство»;
- б) Вперше розмежував поняття «суспільство» і «держава»;
- в) За допомогою конституцій та інституцій обмежив сферу впливу державної влади на відносини типу «держава-особистість» та «держава-суспільство»;
- г) Затвердив повну рівність усіх громадян у політичній сфері;
- г) Сформував принцип розгляду особистості як надважливого чинника формування політичної складової держави [18, с. 56].

Надважливий внесок у формування теорії щодо сучасного етапу розвитку демократичної системи вніс науковець А. Лейпхарт, котрий сформував ідею консоціальної демократії [10, с. 221], суть котрої розкривається у процедурних механізмах знаходження шляхів вирішення поставлених завдань, котрі надають можливість прислуховуватись до думок меншин. Ця модель демократії, згідно суджень науковця, є чудовим варіантом для складних суспільств, у яких наявні критичні проблеми та протиріччя у політичній, релігійній, економічній сферах тощо. Згідно бази консенсусної демократії сама суть політичного процесу розглядається через призму процесу взаємодії різних чинників, згідно синтезу яких формуються партії, організації тощо [28, с. 34].

В останні десятиліття особливо поширеними та популярними стали ідеї щодо системи ринкової демократії, котрі визначають демократичну систему як аналог саме економічної системи, у котрій здійснюється беззупинний процес бартеру «товарами», в якому у ролі «продавців» перебувають «носії влади», які

постійно змінюють свої вигоди, статуси, привілеї на «підтримку» виборців. Згідно цього твердження, під політичною дією мається на увазі лише електоральна поведінка, у системі якої важливий у демократичній системі процес голосування на виборах розуміється як така собі «купівля» або «інвестиція», а прямі виборці виступають у ролі пасивних «споживачів». Основною метою такого виду системи демократії є безпосереднє використання на практиці виборчих стратегій, котрі мають формувати зв'язком «кандидата-продавця» з «виборцем-споживачем». [11, с. 11–12].

Сучасні країни з формами влади, котрі засновані на демократичних цінностях та нормах відрізняються від минулих форм демократій через такі особливості:

1. Беззаперечне та повне додержання основних прав людини;
2. Конституційне затвердження прямого обмеження влади більшості над меншістю;
3. Повага щодо наявних прав меншості на свободу думки та свободу слова;
4. Беззаперечне затвердження верховенства закону;
5. Поділ влади на три гілки: законодавчу, виконавчу та судову [4-6]

Тож, як висновок, можна сказати, що згадані раніше форми демократії суттєво відрізняються одна від одної. Адже ці концепції розвивались згідно історичних особливостей розвитку суспільного менталітету та залежності цього суспільства від наявних антигуманних догм та заборон, котрий було необхідно дотримуватись через наявні накази феодальних правителів та контрольованих ними організацій. Саме тому, наприклад, антична форма демократії суттєво відрізняється від демократії часів Флоренції міста-держави за управління Лоренцо Медичі. Або Венеціанська республіка з її радою дожив суттєво відрізняється від народної демократії часів Великої французької революції.

Розвиток демократичної системи почався з ідей давньогрецьких філософів – продовжився через теорії відомих гуманістів часів Ренесансу та Реформації та сформувався у часи революційної боротьби народів за звільнення від кайданів монархізму. Цей розвиток системи демократії продовжується і зараз.

РОЗДІЛ II. ІСТОРИЧНІ ВІДОМОСТІ ЩОДО ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТІЇ У НІМЕЧЧИНІ

2.1 Розвиток демократичних інституцій у Німеччині

На мою думку, під час розгляду формування сучасної демократичної системи Німеччини, варто почати зі становлення Основного Закону Федеративної Республіки Німеччини у 1949 році, адже саме з цього моменту почався процес законодавчого закріплення усіх демократичних цінностей та норм у німецькому суспільстві, що призвело до формування єдиної стабільної (на той час) демократичної системи.

Конституція Федеративної Республіки Німеччина була затверджена 23 травня 1949 року. Назва Grundgesetz (в перекладі - «основний закон») пояснюється тим, що з самого початку документ задумувався як тимчасова конституція, за якою житимуть об'єднанні в ФРН західні землі Німеччини до повного відновлення єдиної німецької держави. Конституційний процес розпочався 1 липня 1948 р. передачею верховним командуванням західних окупаційних зон т. зв. «франкфуртських документів» міністрам-президентам створених на території їхніх зон німецьких земель. В цих документах містилися вимоги створити демократичну, федералістичну систему правління, яка б гарантувала дотримання особистих прав і свобод. Саму розробку проекту майбутньої конституції здійснювала Парламентська рада. Найбільші дискусії викликала при цьому концепція федеративного устрою ФРН. Схвалена Парламентською радою конституція набрала чинності 23 травня 1949 р. на території тодішньої ФРН. Згідно з тодішніми планами ця конституція мала діяти до повного відновлення німецької державності, але беручи до уваги 40 років її бездоганного функціонування, вона була збережена майже без змін і після вступу

колишньої Німецької Демократичної Республіки до складу Федеративної Республіки Німеччина. [25]

Колапс Німецької Демократичної Республіки — несприятлива для НДР зміна стану в економічному, політичному та суспільному житті держави, що, в початковій стадії, призвела до масової еміграції з країни, а в подальшому — до кризи держави та її поглинання Федеративною Республікою Німеччиною.

Громадсько-політична та економічна ситуація в НДР у 1970-1980-ті роки зовні виглядала досить сприятливою на тлі явних кризових явищ у низці східноєвропейських країн. Про це свідчили і відносно стабільний виробничий процес, і відносно високий в порівнянні з іншими країнами Центральної і Південно-Східної Європи життєвий рівень. [24-26]

Суспільно-політична криза в НДР посилювалася небажанням і нездатністю керівництва владної Соціалістичної єдиної партії Німеччини (СЄПН) на чолі з її генеральним секретарем Еріхом Хонеккером визнати гостру потребу оновлення всього суспільно-політичного життя в країні. Зростала недовіра до політики СЄПН, розчарування в моделі авторитарно-бюрократичного соціалізму, яку обстоювало партійне керівництво. Цьому сприяли й зовнішні чинники: вплив на населення НДР процесів перебудови, демократизації та гласності в СРСР, а також кардинальні зміни в Польщі та Угорщині, особливо введення там багатопартійності й відмова від керівної ролі компартій. [30]

Реакцією на кризові явища стало різке зростання числа біженців і переселенців з НДР у ФРН. У січні 1989 року зареєстровано 400 тисяч заяв на виїзд, а в першому місяці літа, після відкриття Угорською Народною Республікою кордону з Австрією, міграція набула характеру масової втечі. Десятки тисяч туристів з НДР, приїхавши до Угорської Народної Республіки, потім прямували через Австрію у ФРН. У Чехословацької Соціалістичної Республіки і Польщі сотні туристів з НДР проникали до посольств ФРН і

просили політичного притулку. Усього за 1989 рік зі Східної Німеччини до Західної виїхало близько 350 тисяч осіб. [3, с.88]

У кінці 1989 року невдоволення східнонімецького суспільства політичним і економічним курсом влади, особливо режимом «закритих кордонів», вилилося в колосальні демонстрації протесту. «Демонстрації по понеділках» швидко стали традиційними, сотні тисяч людей виходили на вулиці великих міст НДР з вимогами політичної лібералізації.

Керівництво НДР розділилося в питанні про те, що робити з незадоволеними. На початку жовтня до Східної Німеччини на святкування 40-річчя НДР прибув Михайло Горбачов, який дав зрозуміти, що Радянський Союз уже не буде втручатися в справи НДР для порятунку керівного режиму. [3, с.92]

Намагаючись утриматися при владі, східнонімецьке керівництво почало шукати вихід із ситуації.

11 жовтня 1989 опубліковано заяву ЦК СЄПН про готовність обговорення вимог гласності, демократії, свободи виїзду за кордон та інших питань.

18 жовтня пленум ЦК СЄПН звільнив Еріха Хонеккера від обов'язків генерального секретаря й вивів із політбюро його найближчих прихильників: секретаря ЦК з економічних питань Гюнтера Міттага і секретаря ЦК з питань пропаганди Йоахіма Германна. Хонеккера також зняли з посади голови Державної ради НДР. На обидві ці посади обрано Егона Кренца — одного з близьких до Хонеккера діячів, секретаря ЦК СЄПН і члена політбюро. [3, с.102]

8 листопада пленум ЦК СЄПН істотно оновив склад політбюро. До нього увійшов Ганс Модров — перший секретар Дрезденського окружного комітету СЄПН, відомий своїм критичним ставленням до старого керівництва партії і певним авторитетом серед населення.

Першим кроком нового керівництва став перегляд відносин з ФРН. 9 листопада 1989 керівництво НДР прийняло рішення про зведення до мінімуму формальностей, пов'язаних з оформленням віз до Західної Німеччини. Фактично це означало відкриття західних кордонів НДР для вільних поїздок до ФРН та у Західний Берлін. «Берлінський мур» перестав грати свою роль грізної перепони, його почали розбирати на сувеніри. [29-31]

17 листопада найвищий орган державної влади НДР — Народна палата — затвердила склад нового уряду країни під керівництвом Ганса Модрова. Уряд був сформований на коаліційній основі: з 28 міністрів 12 представляли СЄПН, а решта 16 міністрів — інші партії (Християнсько-демократичний союз, Ліберально-демократична партія, Національно-демократична партія і Демократична селянська партія). У грудні при уряді почав діяти «круглий стіл», в якому були представлені найвпливовіші партії і політичні угруповання Східної Німеччини. [25]

Розширилася законотворча діяльність Народної палати — були прийняті закони про поїздки громадян НДР за кордон, про партії та інші політичні об'єднання, про зміни і доповнення конституції.

З ініціативи уряду почалося розслідування фактів зловживання владою та корупції в роки перебування при владі режиму Хонеккера. ЦК СЄПН ухвалив виключити з партії та віддати до суду Еріха Хонеккера, Гюнтера Міттага, голови ради міністрів Віллі Штофа, міністра держбезпеки Еріха Мільке та інших партійних і державних діячів. До відповідальності притягнуто також керівників профспілок Християнсько-демократичного союзу і Національно-демократичної партії. [31-33]

У змінених політичних умовах нове керівництво СЄПН не змогло стримати розпаду своєї партії. За два останні місяці 1989 року з неї вийшло близько половини членів (900 тис. із 2 млн осіб). Народна палата НДР ухвалила

вилучити з конституції положення «про керівну роль робітничого класу і його марксистсько-ленінської партії в житті країни» (в цьому відношенні НДО випередила свого недавнього учителя з демократизації — СРСР).

Подальші демократичні перетворення в НДР вимагають радикального оновлення керівних партійних органів. 3 грудня відбулася колективна відставка політбюро і ЦК партії на чолі з Егоном Кренцем, а через три дні Кренц змушений був залишити і посаду голови Державної ради.

Надвичайний з'їзд СЄПН, що відбувся в середині грудня 1989, засудив бюрократичні методи колишнього керівництва партії, факти зловживання владою, корупції й особистого збагачення. З'їзд обрав нове партійне керівництво: з колишнього складу ЦК в нове правління партії (101 чоловік) увійшло лише три людини. Змінилася й назва партії — вона стала називатися «Соціалістична єдина партія Німеччини — Партія демократичного соціалізму». Однак незабаром перша частина назви вийшла з широкого вжитку. Головою партії став молодий адвокат Грегор Гізі, який оголосив про її корінну перебудову. [3, с.103-105]

Грегор Гізі та Ганс Модров на з'їзді СЄПН-ПДС, лютий 1990

У лютому 1990 року з'їзд СЄПН-ПДС проголосив програмною ціллю партії демократичний соціалізм. У заявах з'їзду окремо зазначалося, що СЄПН-ПДС не є класовою партією і відкрита для всіх, хто прагне до суспільства соціальної справедливості.

Услід за реорганізацією СЄПН-ПДС відбулися інші важливі зміни в політичному житті НДР. Були створені нові партії та організації, які заявили про свій намір боротися за місця у майбутньому парламенті країни. Велику активність проявляли Соціал-демократична партія, а також організації «Новий форум», «Демократичний пробудження», «Об'єднання лівих», «Ініціатива за мир і права людини» та інші. [42]

У розгорнулася передвиборчій боротьбі чотири колишніх союзника СЄПН-ПДС — Християнсько-демократичний союз, Ліберально-демократична партія, Національно-демократична партія і Демократична селянська партія — оголосили про свій вихід із традиційного блоку з колишньою владною партією. Основними пунктами програм цих партій стала відмова від соціалістичного шляху розвитку НДР, а також курс на возз'єднання з ФРН. Всі опозиційні до СЄПН-ПДС партії користувалися активною підтримкою з боку політичних і державних установ Західної Німеччини. Провідні діячі ФРН, включаючи канцлера Гельмута Коля, брали пряму участь у мітингах та демонстраціях, що проводилися на території НДР. [29-33]

Питання про об'єднання двох німецьких держав опинився в центрі уваги всього політичного життя країни. Уряд НДР, очолюване Модровим, офіційно визнав помилковою концепцію наявності двох німецьких націй, соціалістичної і капіталістичної, і заявив про прагнення розвивати широке співробітництво з ФРН і Західним Берліном, а також висловило свою зацікавленість в отриманні від ФРН економічної допомоги. Одночасно проголошувалася вірність НДР своїм союзницьким зобов'язанням і визнавалася непорушність європейських кордонів.

Великий резонанс у світі викликав план Модрова «За Німеччину — єдину вітчизну», оприлюднений у лютому 1990 року. Згідно з цим планом, об'єднання Німеччини пропонувалося досягти поступово, шляхом вільного самовизначення німців у НДР і ФРН, у співпраці державами-переможницями у Другій світовій війні і з урахуванням інтересів усіх європейських країн. План передбачав кілька етапів: створення двома суверенними німецькими державами «договірного співтовариства» з конфедеративним елементами, потім — федерації або німецького союзу. Модров висловлювався за військовий нейтралітет обох держав вже на шляху до федерації.

Ця концепція була відкинута західнонімецьким урядом, який виступав за об'єднання на основі конституції ФРН. [39]

18 березня 1990 відбулися вибори до Народної палати НДР. Більшість голосів на них отримав Християнсько-демократичний союз (40,9%), потім слідували соціал-демократи (21,8%). Партія демократичного соціалізму завоювала 16,3% голосів. Відповідно визначилося і розподіл місць, отриманих різними партіями в Народній палаті: партії правого блоку на чолі з ХДС забезпечили собі 193 місця з 400, СДПН — 87, а ПДС — 65 місць. [29-35]

За підсумками виборів лідер ХДС Лотар де Мезьєр став главою уряду НДР. У середині травня де Мезьєр і канцлер ФРН Гельмут Коль підписали договір про створення єдиного економічного простору.

12 вересня держави-переможниці у Другій світовій війні, а також представники ФРН і НДР підписали в Москві Договір про остаточне врегулювання відносно Німеччини, який фактично підвів ризик під підсумками другої світової війни в Європі. 3 жовтня 1990 НДР приєдналася до зони дії Основного закону (Конституції) ФРН. Німеччина знову стала єдиною країною. [41]

2.2 Сучасний вигляд структури державної влади у Німеччині

Основний закон сучасної Німеччини має на своєму початку затверджений список усіх прав і свобод людини та громадянина, котрі викладені у перших 19 статтях. Далі цей нормативно-правовий акт викладає загальну інформацію щодо засад та норм, на яких заснована політична система Німеччини.

Конституція може бути змінена тільки двома третинами голосів депутатів Бундестагу та Бундесрату. Контроль над дотриманням конституції здійснює Федеральний Конституційний Суд.

Глава держави: федеральний президент

Главою держави в ФРН є федеральний президент (Bundespräsident). Батьки німецької конституції свідомо відвели федеральному президенту відносно слабку роль в політичній системі Німеччини, щоб відмежувати його пост від подібного посту рейхспрезидента (Reichspräsident) у Веймарській республіці, і наділили його переважно репрезентативними та формальними повноваженнями. Його політична роль обмежена функцією надпартійного, націленого на політичний компроміс арбітра. Але навіть ця функція значно послаблена на практиці, прикладом тут є дострокове припинення повноважень Бундестагу у 1982 році, коли федеральний президент виконав тільки побажання задіяних політиків, які були справжніми ініціаторами припинення повноважень парламенту. Найефективнішим засобом, яким федеральний президент може досягти деякого політичного ефекту, є його звернення і промови, через які він втручається в політичні дискусії або навіть ініціює в політикумі дискусії з певних тем. [25]

Федеральний президент обирається Федеральними зборами на п'ять років і може бути один раз переобраним на наступний термін.

Законодавча влада федерації

Органи законодавчої влади федерації беруть участь в ухваленні федеральних законів та здійсненні контролю за виконанням федерального бюджету. До органів законодавчої влади федерації відносяться Бундестаг та Бундесрат. Проте, не зважаючи на два органи, що беруть участь в законодавчому процесі, ФРН не слід сприймати, як це часто помилково робиться, як країну з типовою двопалатною системою як США чи Велику Британію. Власне парламентом є тільки Бундестаг, що обирається на загальнонімецьких виборах, його депутати володіють вільним представницьким мандатом від німецького народу. Депутати Бундесрату мають т. зв. імперативний мандат від урядів федеральних земель, тобто вони зобов'язанні виконувати вказівки земельних урядів, інтереси яких вони представляють на федеральному рівні. Окрім того,

Бундесрат і Бундестаг мають різні повноваження і роль в законодавчому процесі, тому Бундесрат не можна розглядати як повноцінну другу палату парламенту.

Бундестаг

Бундестаг схвалює федеральні закони, обирає федерального канцлера, а також, як частина Федеральних зборів, федерального президента, здійснює контроль за виконанням федерального бюджету, контролює діяльність федерального уряду, приймає рішення про використання збройних формувань Бундесверу, утворює комітети для підготовки законопроектів, здійснює контроль за діяльністю німецьких спецслужб.

Німецька конституція визначає, що депутат Бундестагу не пов'язаний при голосуванні чи інших діях ні до вказівок своєї партії, ні до якоїсь іншої групи впливу, однак в парламентській практиці спостерігається сильний вплив фракційної дисципліни. Депутати однієї партії, як правило, погоджують перед голосуванням по кожному законопроекту свою поведінку при голосуванні. Відхилення від домовленої поведінки при голосуванні можуть мати внутрішньопартійні наслідки для окремого депутата, оскільки повторне проходження в парламент його кандидатури в великій мірі залежить від підтримки його партії. Підтримання фракційної дисципліни є основним завданням голови фракції партії в Бундестазі.

Бундесрат

Депутати Бундесрату на відміну від депутатів Бундестагу призначаються урядами федеральних земель, а не обираються німецьким народом на загальних виборах. Тому Бундесрат є постійно діючим органом в той час, як повноваження Бундестагу обмежені чотирирічною каденцією. Розподіл голосів в Бундесраті змінюється тільки в зв'язку зі зміною складів земельних парламентів і створених в них урядових коаліцій, оскільки вибори в окремих землях не збігаються у часі

ні між собою, ні з виборами до Бундестагу. Тому в Бундестазі та Бундесраті не виключеною є можливість створення протилежних більшостей. [25]

Бундесрат не є типовим органом законодавчої влади, його було створено для забезпечення участі федеральних земель в законодавчому процесі в тих частинах, які стосуються їх компетенцій. Бундесрат бере участь в підготовці всіх законів, але його вето може бути подолане Бундестагом, якщо відповідний закон не визначений конституцією як такий, що потребує обов'язкового підтвердження Бундесратом.

Кожна земля отримує в Бундесраті в залежності від числа її жителів від 3 до 6 голосів, депутати однієї землі в Бундесраті можуть голосувати тільки однаково. Якщо партії, які входять в земельний уряд, не можуть погодитися на спільне голосування з якогось законопроекту в Бундесраті, то представники землі, як правило, утримуються від голосування по цьому законопроекту. Де-факто таке утримання прирівнюється до голосування через «ні». При виникненні конфлікту між Бундесратом і Бундестагом включається спільний Погоджувальний комітет.

Засідання Бундесрату веде президент Бундесрату. В визначеному конституцією порядку заступництва глави держави — федерального президента — президент Бундесрату стоїть на другому місці, тобто у випадку дострокового припинення повноважень федерального президента функції глави держави тимчасово виконує президент Бундесрату. Президентство в Бундесраті переходить щопівроку у встановленому порядку від однієї землі до іншої.

Функцією виконавчої влади в ФРН є виконання законів та постанов держави. Залежно від окремих норм законів органи виконавчої влади можуть діяти в певних межах на власний розсуд. Будь-який адміністративний акт, тобто конкретна дія конкретного органу виконавчої влади відносно певного громадянина, може бути оскаржена останнім в адміністративному суді. Органи

виконавчої влади при виконанні своїх функцій зобов'язані дотримуватися конституції. Кожному громадянину гарантовано право після вичерпання всіх юридичних можливостей звернутися в окремому випадку з конституційною скаргою до Федерального Конституційного Суду, якщо він вважає, що дії якогось органу виконавчої влади порушують його конституційні права.

Органами виконавчої влади на федеральному рівні є, наприклад, федеральний уряд (федеральний канцлер і федеральні міністри), федеральні органи державної адміністрації та їх посадові особи, Федеральна поліція, Федеральне бюро з захисту конституції, Бундесвер, Зовнішньополітичне відомство. Федеральний канцлер та федеральні міністри становлять разом федеральний уряд Федеративної Республіки Німеччина, розповсюдженою назвою є ще «федеральний кабінет». [25]

Федеральний канцлер

Федеральний канцлер є главою федерального уряду Федеративної Республіки Німеччини. Федеральний канцлер обирається депутатами Бундестагу. За федеральним канцлером таким чином стоїть абсолютна більшість голосів депутатів Бундестагу, яка виникає, як правило, через створення декількома партіями коаліції. Цю більшість називають ще «канцлерською більшістю». Федеральний канцлер призначає і звільняє міністрів, згідно з конституцією йому належить т. зв. директивна компетенція, тобто право визначати засади політики уряду на рівні федерації. До закінчення відведеної каденції федеральний канцлер може бути усунутий зі свого поста тільки через конструктивний вотум недовіри, тобто через утворення нової урядової більшості в Бундестазі і обрання нового канцлера. Зі свого боку федеральний канцлер через вотум довіри, тобто питання про довіру його кандидатурі зі сторони урядової коаліції, може достроково припинити повноваження Бундестагу. Непідтверджений вотум довіри канцлеру означає, що діюча урядова коаліція не є дієздатною, у той же час в парламенті немає іншої більшості, для створення

нового уряду і переобрання канцлера через конструктивний вотум недовіри. У такому випадку федеральний канцлер просить федерального президента достроково припинити повноваження Бундестагу поточної каденції і призначити нові вибори. [25]

Федеральний канцлер вважається в ФРН одним з центрів політичної влади. Опираючись на більшість в Бундестазі він може значно впливати на формування федерального законодавства. Але зважаючи на значну роль Бундесрату в законотворчому процесі та пропорційну систему виборів, яка веде до проходження в парламент більшої кількості партій та формування уряду тільки через утворення коаліції в парламенті, позиція канцлера на практиці є значно послабленою і її не слід порівнювати з тим обсягом повноважень, які наприклад має прем'єр-міністр Великої Британії. Особливо це видно у випадку утворення різних більшостей в Бундестазі та Бундесраті. В такому випадку федеральний канцлер вимушений при реалізації своєї політики йти на великі компроміси з партіями опозиції для забезпечення проходження закону через Бундесрат (при законах, що підлягають обов'язковому підтвердженню через Бундесрат)

Федеральні міністерства

Завданням федеральних міністерств є організація державної адміністрації на федеральному рівні. Політичне керівництво федеральним міністерством здійснює відповідний федеральний міністр. Координацію окремих напрямків діяльності міністерства здійснюють державні секретарі, разом з міністром вони належать до керівництва міністерства. Державні секретарі становлять проміжну ланку між політичним керівництвом в особі міністра та бюрократичним апаратом міністерства і підпорядкованих йому органів державної адміністрації. Бюрократична робота здійснюється в міністерстві окремими рефератами, на чолі кожного реферату стоїть керівник реферату. Декілька рефератів міністерства об'єднуються в відділ, який очолює начальник відділу, який і несе політичну відповідальність за роботу свого відділу. Державні секретарі та начальники

відділів належать до категорії державних службовців з політичним статусом, тобто на відміну від звичайних державних службовців, законодавчо захищених статусом державного службовця, можуть бути у будь-який момент достроково відправлені урядом у відставку. Сам федеральний міністр статусу державного службовця не має, його посада є посадою політичною, а не посадою державної служби.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ ДЕМОКРАТІЇ У НІМЕЧЧИНІ

Лідери тотаритарних та автократичних режимів своїми діями руйнують базові принципи демократії: свободу та рівність. Що мають зробити демократичні суспільства, щоб протистояти їм?

Забезпечення подальшого розвитку системи демократії вимагає більш ніж добрих намірів та термінових закликів. Тому що це загрожує у всьому світі, і це стає зрозумілим наприкінці 2018 року. Дональд Трамп, Володимир Путін, Віктор Орбан або Башар аль-Асад ставлять під сумнів свободу, рівність, братерство. У Франції жовті жилети піддають сумніву політичну легітимність уряду. У Німеччині також поширюється ненависть до еліти, особливо до обраних представників держави. Відкрито антипарламентська партія вже представляє найсильнішу опозиційну фракцію в Бундестазі та представлена у всіх державних парламентах. [43]

Демократія чомусь руйнується у багатьох країнах. Більше немає розмов про кінець історії, що включає перемогу цієї політичної системи. Тому що це також викликає явні збої. Або як ще назвати це, коли народ, як у випадку з Brexit, приймає демократичне рішення, яке повністю суперечить власним інтересам? Що слід думати про президента США, який вузько пропустив більшість голосів, але який прийшов до влади завдяки складному праву виборців і тепер зневажливо захищає демократичні цінності?

Такі явища не можна виправдовувати як побічний збиток якоїсь функціонуючої системи. Демократія була вимушена вчитися реформуватись - інакше вони фактично загинуть. У будь-якому випадку рішення впорядкованої більшості - це історично екзотична справа. Він не займає великого простору в 300 000-річній історії людини. Навіть ті, хто лише дивиться на так звану сучасну

епоху останніх 500 років, знайдуть різноманітні політичні системи, в яких демократія рідко грала роль. Якби він знизився, це залишиться коротким епізодом історії. [40]

Чи закінчився вік демократії?

Гарвардські професори Стівен Левицький та Даніель Зіблат також бояться. «Чи загрожує наша демократія?», - запитують вони в Сполучених Штатах у «Як помирають демократії», яка буде видана німецькою мовою у травні. Це «весна для автократів», шепоче радник із зовнішньої політики Анрі Дж. Баркі в журналі «Американський інтерес». [44]

У «Відступі від західного лібералізму» британський публіцист Едвард Люс попереджає: «Західна ліберальна демократія ще не померла, але набагато ближче до краху, ніж хотілося б багатьом». І Ян Зеєлонка, професор Європейська політика в коледжі Сент-Антоні в Оксфорді заявляє: «Ми переживаємо контрреволюцію». Можна продовжувати. [45]

Закликів до захисту демократії не бракує. Але причини залишаються дивно невиразними. Тоді йдеться про свободу, але багато людей не почуваються вільними, хоча вони живуть у демократичних системах. «Ми – люди», - сказано це майже 30 років тому на масових демонстраціях в НДР, які затонули трохи пізніше. Гасло вважалося закликом до свободи та демократії. Але сьогодні, коли ліберально-демократична система на місці державного соціалізму, багатьом це не подобається. Свобода, здається, не є їхньою свободою - і тому вони втратили свою чарівність. [41].

Німеччина була федеральною республікою. Прямої демократії в Німеччині на федеральному рівні майже немає. Громадяни мають обмеження можливості брати участь в прийнятті політичних рішень на рівні місцевих громад та земель шляхом місцевих референдумів, але їх результати не мають обов'язкової юридичної сили.

ФРН вважають парламентською демократією, оскільки голова федерального уряду — федеральний канцлер — обирається прямо федеральним парламентом — Бундестагом. На відміну від президентських демократіях федеральний президент виконує в Німеччині майже виключно репрезентативні функції. Він не має ані права вето, ані не може де-факто впливати на прийняття рішень щодо персонального складу уряду. [40]

Продовжуючи традицію великих та малих князівств Священної Римської імперії та як протиположна унітарній державі, створеній за часів націонал-соціалістичної диктатури, на вимогу держав-союзників в основу державного устрою ФРН було покладено принцип федералізму — рішення, яке відповідно ч. 3 ст. 79 конституції більше ніколи не може бути піддано ревізії. Створені в 1946 р. на території західних окупаційних зон союзників землі об'єдналися в 1949 р. в Федеративну Республіку Німеччину. На той момент кожна з них вже мала власну конституцію, уряд та систему судів. [42]

Батьки сьогоднішньої конституції Німеччини, опираючись на негативний досвід історії Веймарської республіки і домінуючого тоді правового позитивізму, виходячи з якого правом є те, що проголошує норма закону, а будь-яка норма може бути змінена, ввели в нову конституцію Німеччини елементи природного, надпозитивного, права. На природному праві базує захист людської гідності як вище завдання держави (стаття 1), структурні принципи державного ладу (стаття 20), федеральний устрій та гарантії участі земель в законодавчому процесі на рівні федерації. Ці принципи є засадничими і незмінними, неможливість їх зміни закріплена в ч. 3 статті 79 конституції. [30-33]

Іншим елементом обороноздатної демократії є можливість заборони користування правами та свободами, закріпленими в німецькій конституції, противникам існуючого конституційного ладу, а також заборони діяльності антиконституційних партій та громадських об'єднань. Окрім того, додатковим інструментом захисту існуючого конституційного ладу є закріплена в

кримінальному кодексі карність спроб усунення існуючого конституційного ладу. [42-44]

Як *ultima ratio*, останній аргумент захисту «свободолюбивого, демократичного ладу» ФРН конституція в статті 20 частина 4 передбачає право народу на чинення опору будь-якими засобами «будь-кому, хто спробує, усунути цей лад».

У Німеччині демократію полюбляють уявляти собі як дитячий день народження з безалкогольними напоями та веганськими сосисками. Однак сперечатися можна й треба, а політика мусить спуститися з неба на землю. Збурення серед населення цілком очевидне.

Поняття «криза демократії» має всі шанси стати найкращим, чи то пак найгіршим словом року. Немає жодного коментаря, жодної передовиці, жодної релігійної телепередачі, у яких не роздмухували б тему кризи демократії разом із її жахливими наслідками. Суспільство, мовляв, утрачає свою єдність замість того, щоб говорити одне з одним, кожен веде монолог, нема докола чого гуртуватися. Населення, чи то пак народ втрачає довіру до влади. Одне слово, усе сходить на пси, причому так швидко, що навіть наймудріші голови країни не встигають аналізувати ці процеси. [1-3]

Щось у цьому є. Якщо уряд не служить народу, а просить його про підтримку, якщо парламент сам себе позбавляє влади й схвалює будь-яку дію чи бездіяльність уряду, якщо державна монополія на насильство приватизується, то й справді може виникнути враження, що щось функціонує не так, як мало б. Можливо, для того явища, яке ми нині переживаємо, ще немає назви, але «криза демократії», мабуть, таки не є відповідною етикеткою.

Адже демократія — це перманентна криза, не тимчасовий, а постійний стан. Вільної від криз демократії не буває. Як єдиним способом припинити зловживання свободою думки через фейкові новини, цькування та пропаганду є

тільки скасування свободи думки, так і кризи демократії можна уникнути лише оголосивши демократію застарілою. Не буває трохи демократії, не буває демократії light. А хто розповідає про «віджилу демократію», той уже думає про її швидкий кінець.

Можна й за диктатури добре й радо жити, простіше й зручніше, ніж за демократії, поки погоджуєшся з усім, що наказує народу уряд. Диктатура не означає автоматично ГУЛАГ і концтабір, гестапо й штазі. Можуть існувати й комфортні диктатури, які піклуються про своїх громадян, добре їх забезпечують і навіть допускають «конструктивну критику», поки останні не починають ставити під сумнів систему, в якій живуть. [3-4]

Деякі громадяни колишньої НДР залюбки згадують про теплий затишок приватного існування: як люди допомагали одне одному, як просто приходили в гості, якщо хотіли зустрітися, без попереднього дзвінка, адже мало в кого вдома був телефон. Тепер кожен має мобільний і скаржиться на самотність і відчуження. Скарги на кризу демократії схожі на ностальгічні стогони. Ото були часи, коли всі мали тільки один телеканал, програма якого закінчувалась опівночі піснею про Німеччину, Volkswagen будував лише дві моделі, а в Бундестазі засідали тільки три партії, найменша з яких могла вирішувати, кому формувати уряд у Бонні! У спогадах завжди все видається кращим, ніж було насправді: і власне дитинство, і минуле всієї країни. [2-3]

Той, хто ще пригадує ранкову телепередачу з Вернером Гефером, знає, що навіть у «юнацькі роки» республіки не було жодного періоду, вільного від криз, і що кожна з них була приводом для спекуляцій на тему кризи демократії. Коли Аденауер відхилив радянську пропозицію «возз'єднання»; коли Захід безпорадно дивився на те, як будують Берлінський мур; коли федеральний уряд виступив проти «Der Spiegel», бо журнал назвав стан Бундесверу «умовно обороноспроможним»; коли RAF (Фракція Червоної армії) викрадала й убивала політиків і бізнесменів; коли сотні тисяч вийшли на вулиці проти Подвійного

рішення НАТО; коли заборонили радикалам працювати на державних посадах. «Це трансцендентність кризи: то вона в мене, то вона у вас», — жартував у 1970-х берлінський анархіст Вольфганг Нойсс.

Видається, ніби нова Німеччина, Берлінська Республіка, стала на шлях до опікуваної демократії. Той, хто критикує уряд, ще не є ворогом держави, але його вже починають підозрювати в тому, що він заганяє в депресію здоровісіньку демократію [29-30]

Відтоді змінилося багато що, можна сказати, що майже все. Залишилося тільки питання: це все ще демократія чи вже увертюра до Четвертого Рейху? Якщо в Гамбурзі, як ото нещодавно, демонструють 10 тис. «антифашистів» (під гаслом «Кольорові замість коричневих»), щоб не дати проходу менш ніж 200 «фашистам» (гасло «Меркель геть»), то майже ніхто не вважає це просто смішним і не каже, що без допомоги «антифа» марш «фашиків» залишився б непоміченим.

Навпаки, «Бабусі проти правих», «Гамбурзькі голоси за розмаїття», «Проти правої пропаганди» прославляють так, ніби вони перешкодили проведенню всенімецького з'їзду НСДАП, урятувавши демократію. Ніколи ще не вдавалося так просто стати героєм і ворогом нацистів. Достатньо вигукнути: «Весь Гамбург ненавидить АдН!». [40-45]

Вимальовувати уявні небезпеки або проектувати їх на якомога більші екрани, щоб виявити себе в боротьбі з ними — стратегія не нова. Свого часу «антифашистський оборонний вал», тобто Берлінський мур, теж нібито мав зупиняти ворогів демократії та соціалізму. Нині сотні ініціатив і громадських організацій знаходять виправдання свого існування в тому, що представляють «живу демократію», «показують обличчя» і вимагають «мужності в боротьбі з правим насиллям». Що не веде, однак, до бажаного успіху, тож створюється

дедалі більше ініціатив і громадських організацій, які втілюють те, що політики називають повстанням пристойних.

Якщо подивитися на це так, то, власне, про жодну кризу демократії не може бути й мови, навпаки. Щораз більше людей бере участь у політичному дискурсі: на робочому місці, на вулиці, у мережі. Не буває думки, яка одразу ж не спровокувала б протилежної, щоправда, не всі суперечки минають на високому мовному рівні, але такого ніколи й не було. Кажучи мовою футболу, новим стало те, що тепер і матчі третьої ліги показують у прайм-тайм, тобто навіть демонстрація, яка проходить у Гюккесвагені, має всі шанси потрапити в передачу «Теми дня».

«Демократія — це не бутик, у якому посортовані за розмірами й кольорами товари лежать на полицях, — вважає швейцарський колумніст Франк А. Майєр, — а майстерня, де грюкають молотки й дзижчать зварювальні апарати, де летять іскри та час від часу треба підмітати». [25-30]

У Німеччині демократію полюбляють уявляти собі як дитячий день народження з безалкогольними напоями й веганськими сосисками. Суперечка, ця кров демократії, має подаватися та споживатися лише в помірних дозах. Тоді як суспільство демократизується, політика намагається цьому опиратися. Нещодавно федеральний президент Штайнмайєр у своїй промові перед політологами стверджував, що дебати про демократію у ФРН живляться «дивною радістю від занепаду». Так можна, мовляв, демократію «оголосити хворою та заговорити до депресії». І далі: «У нашій країні ми спостерігаємо нині тривале обурення, соціально-моральну лють, із якою групи просто-таки виходять одна проти одної на битву за культуру». [39-45]

Якщо в нинішній Федеративній Республіці й справді є тривале обурення, яке переходить у битву за культуру, то це точно не має нічого спільного з «дивною радістю від занепаду», а радше з політикою уряду, із якою не

погоджуються дедалі більше громадян і громадян. Для демократії це цілком нормальний процес, що зазвичай мав би вести до перевиборів, а не до «наруги над публікою», у якій населенню закидають, буцім це з ним щось негаразд. Саме через зверхність влади тривале обурення стає чимраз голоснішим.

Видається, ніби нова Німеччина, Берлінська Республіка, стала на шлях до опікуваної демократії. Той, хто критикує уряд, ще не є ворогом держави, але його вже починають підозрювати в тому, що він заганяє в депресію здоровісіньку демократію.

Визнання наявної системи хворою може стати першим кроком на шляху до видужання. Вигнання ж хвороби молитвами закінчиться фатально.

Заява про відставку лідерки Християнсько-демократичного союзу (ХДС) Аннегрет Крамп-Карренбауер (Annegret Kramp-Karrenbauer) та її відмова від висунення власної кандидатури на пост канцлера вдарили по партії, що й так втратила віру у власні сили, а подеколи й втрачає орієнтири. Але цей політичний землетрус матиме значно сильніші наслідки. ХДС спіткнулася. [41-42]

Інша ще недавно потужна партія - СДПН - уже тривалий час котиться в прірву, шукаючи опертя, власний курс та власне ядро. Так само як на початку літа 2019 року тодішня тимчасова очільниця соціал-демократів Андреа Налес (Andrea Nahles) відмовилася від свого посту після 13 місяців керівництва в найстарішій партії Німеччини, тепер Крамп-Карренбауер оголошує відставку всього через 14 місяців після обрання на пост голови ХДС. [43-44]

На Німеччину чекає рік важливих рішень. І йдеться не тільки про те, чи залишиться ХДС потужною впливовою партією, а в середньостроковій перспективі - правлячою партією у федеральному уряді, а якщо так, то яким чином. І чи захоче вона бути саме такою політичною силою. Ні, йдеться про традиційний уже в Німеччині парламентаризм, про роль партій, про партійну дисципліну й свободу совісті для парламентарів. А головне: чи захочуть

християнські партії (ХДС/ХСС) протистояти правопопулістським силам і екстремістським течіям, а якщо так, то яким чином.

Крамп-Карренбауер пояснювала своє рішення скласти повноваження голова ХДС "сильними відцентровими силами" в суспільстві, якому необхідна сильна партія ХДС на чолі з єдиним керівництвом. Зрештою, на карту поставлено майбутнє демократії в Німеччині. Майже через 71 рік після свого заснування ФРН стикається з випробуванням, що, можливо, завершиться відходом у минуле дотеперішньої партійної системи. Інші партійні сили, в тому числі Зелені, що зростають на силі, не перебирають на себе цю роль сильних провідних партій. Принаймні поки що. [41-43]

Наприкінці січня президент ФРН Франк-Вальтер Штайнмаєр (Frank-Walter Steinmeier) виступив у Бундестазі на церемонії вшанування пам'яті жертв націонал-соціалізму. Там він з похмурими нотками в словах згадав новий підйом ультраправих сил, говорячи про "стару духовну недугу", "злих духів минулого", які "сьогодні постають у новому вбранні". "Боюся, що ми не були достатньо підготовлені до цього - але саме так наша епоха перевіряє нас! І ми повинні пройти це випробування", - сказав тоді президент. Тоді він не згадав на ім'я жодної партії. Штайнмаєр просто перестеріг політиків та суспільство.

Зростання нестабільності, яку породила заява Крамп-Карренбауер про відставку, і боротьба навколо майбутнього партійного курсу, дошкуляє Німеччині. І відбувається це саме тоді, коли ситуація в економіці втрачає стабільність, а суспільно-політичні розбіжності загострюються. У той час, коли політична ситуація в усьому світі здається дедалі більш нестабільною через дії президента США Трампа та інших популістських правителів. І нестабільність ця найсильніша з часу падіння Берлінського муру. У той час, коли Європа ще не оговталася від шоку після Brexit, а Німеччина з липня цього року перебере на себе головування в Раді ЄС. На міжнародному рівні ФРН є затребуваною як ніколи, водночас на національному вона як ніколи втрачає впевненість у собі.

Раніше подейкували, що вже настав кінець канцлерства Ангели Меркель (Angela Merkel). Такі дискусії почалися ще до відходу Меркель з поста лідерки ХДС - про що було оголошено наприкінці жовтня 2018 року, а вже за шість тижнів по тому її наступницею було обрано Крамп-Карренбауер. І відтоді такі розмови не вщухають. [40-44]

Тож тепер, до природнього буревію, що цього понеділка лютував у Німеччині, додався ще й політичний шторм. І на тлі цього ще з більшою силою лунають заяви, мовляв, Ангела Меркель залишається канцлеркою і є політично незалежною, але її дні як канцлерки вже пораховані.

Її влада в партії, а отже і час її перебування в канцлерському кріслі добігають кінця. І вона більше не може контролювати врегульовану передачу влади в партії. Як канцлерка, дні якої уже пораховані, так і тимчасова голова ХДС - ні те, ні інше не є гарантією цьогорічної політичної стабільності.

Майже кожен землетрус супроводжується подальшими підземними поштовхами. Нинішній землетрус ударить не тільки по керівництву ХДС, а буде добряче відчутний у німецькій політиці. Політична ситуація стає неспокійною й напруженою. І Німеччині ще потрібно буде пройти це випробування.

2020, у Німеччині розгорається політична криза через обрання глави федеральної землі Тюрингія за допомогою голосів ультраправої партії «Альтернатива для Німеччини». [41-44]

Парламент Тюрингії в середу ввечері обрав прем'єр-міністром представника партії «Вільні демократи» (FDP) Томаса Кеммеріха. Він обійшов свого конкурента на один голос - 45 проти 44.

За Кеммеріха проголосували депутати від FDP, Християнсько-демократичної партії Ангели Меркель і «Альтернативи для Німеччини». Це

перший випадок в історії Німеччини, коли прем'єр федеральної землі отримав посаду завдяки AfD.

ХДС і соціал-демократи, які формують коаліційний уряд на федеральному рівні, вже домовилися провести кризове засідання в суботу. Деякі високопоставлені політики ХДС, в тому числі голова партії Аннегрет Крамп-Карренбауер, підняли питання про нові вибори.

Тюрингія провела місцеві вибори ще в жовтні, коли правляча Ліва партія отримала найбільшу частку голосів - 31%. Тим часом AfD більш ніж подвоїла своє представництво, посівши друге місце з 23,4% голосів. "Вільні демократи" ледь подолали прохідний бар'єр в 5%.

Кілька місяців у Тюрингії не могли сформувати коаліцію, і лише на початку цього тижня було підписано угоду між лівими, соціал-демократами і «зеленими». Очікувалося, що прем'єром Тюрингії оберуть чинного лідера Лівой партії Бодо Рамелова.

Але в третьому турі голосування AfD вирішила не підтримувати незалежного кандидата, якого вона раніше підтримувала, і віддала всі голоси за Кеммеріха, який в результаті і переміг.

Його обрання стало шоком як для політичних партій, так і для простих німців. У середу ввечері відразу в декількох містах Тюрингії, а також в Берліні, Гамбурзі та Дюссельдорфі пройшли демонстрації біля офісів «Вільних демократів». Протестувальники висловлювали невдоволення співпрацею з AfD, представники якої регулярно використовують антимигрантську і неонацистську риторику.

«Дозволяти правим екстремістам обрати вас прем'єр-міністром абсолютно безвідповідально. Всі демократи повинні протистояти AfD. Ті, хто цього не

розуміють, нічого не зрозуміли з нашої історії», - написав у Twitter глава МЗС Гайко Маас.[40].

На своїй офіційній сторінці в Twitter Ліва партія звинуватила FDP в тому, що вони вважають, що «краще правити з фашистами, ніж взагалі не правити».

Глава парламентської групи AfD в Тюрингії Бйорн Хьокке, який є однією з найбільш суперечливих фігур партії і звинувачується у використанні нацистської риторики у своїх виступах, привітав перемогу Кеммеріха.

Тим часом Кеммеріх зіткнувся з критикою навіть з боку деяких членів власної партії.

Кеммеріх, який був приведений до присяги після голосування, заявив парламенту Тюрингії, що планує створити широку коаліцію з ХДС, СДПН і «зеленими». Останні дві партії вже відхилили пропозицію.

Його перша промова в якості прем'єра неодноразово переривалася вигуками «лицемірство» і «шарлатан». [42-44]

У Німеччині знову розгорілася політична криза на тлі роздмуханого верхівкою провладної партії «Християнсько-демократичний союз» (ХДС) скандалу навколо результатів виборів у східно-німецькій землі Тюрингія. Міністр оборони Німеччини Аннегрет Крамп-Карренбауер, у якої була репутація наступниці канцлера Ангели Меркель, оголосила про те, що збирається залишити посаду голови партії. Вона відмовилася від амбіцій очолити уряд Німеччини у майбутньому. Вибори нового лідера ХДС відбудуться у квітні.

Німеччина вступає в період політичної турбулентності, і поки що залишається інтригою, хто замінить Крамп-Карренбауер на посаді лідера ХДС і боротиметься за посаду канцлера на парламентських виборах у 2021 р. Україна уважно стежить за політичною кризою в Німеччині, учасницею «нормандського формату» переговорів щодо врегулювання збройного конфлікту на Донбасі.

Через два місяці стане зрозуміло, які зміни можуть відбутися в зовнішній політиці Німеччини, в тому числі і щодо українського питання. Попередні висновки можна зробити і зараз, відштовхуючись від поглядів основних претендентів на посаду голови ХДС. [41-45]

Паніка в ХДС виникла внаслідок холодного розрахунку відділення цієї партії в Тюрингії – в одній із найменш розвинених у соціально-економічному плані земель колишньої НДР. На виборах до місцевого парламенту в жовтні 2019 р. жодна з партій не набрала достатньої кількості голосів для формування уряду. Найбільше голосів дісталось ультралівій партії Die Linke (31%), чий представник Бодо Рамелов обіймав посаду голови регіонального уряду з 2014 р. До речі, партійна верхівка Die Linke підтримує Росію в конфлікті з Україною: заступник голови фракції Die Linke в бундестазі Андрій Гунько відвідав окуповані Росією території на Донбасі, організував постачання медикаментів сепаратистам у 2015 р., а представник фракції з питань зовнішньої політики Александер Ной виправдовує російську агресію в Україні і Грузії, вважає, що таким чином Кремль обороняється і перешкоджає розширенню НАТО на схід. Для ХДС вибори закінчилися провалом – третє місце з результатом у 21,8% голосів. Це менше, ніж результат ультраправої антимигрантської партії "Альтернатива для Німеччини" (23,4% голосів), яка, як і Die Linke, виступає за скасування антиросійських санкцій і зближення Німеччини і ЄС з Росією. [43-44]

Християнські демократи вирішили діяти за принципом «ворог мого ворога - мій друг» і вступили в альянс з членами фракції «Альтернатива для Німеччини», ліберальної «Вільної демократичної партії» (набрала всього лише 5% голосів). Вони обрали на посаду голови уряду Тюрингії компромісну фігуру – члена «Вільної демократичної партії» Томаса Кеммеріха. Вперше непримиренні антагоністи у бундестазі ХДС й «Альтернатива для Німеччини» успішно об'єднали зусилля в боротьбі із загальним політичним конкурентом у Тюрингії, де існують проблеми безробіття, звідки молодь намагається виїхати в

інші регіони Німеччини, а валовий продукт на душу населення склав 35 тис. дол. у 2018 р. (у Києві – 9 тис. дол.). Однак така комбінація викликала шок у німецькому суспільстві. Акції протесту охопили 50 міст, включаючи Берлін і Ерфурт (адміністративний центр у Тюрингії). У відставку пішов уповноважений уряду Німеччини у справах східних земель Крістіан Хірте. Генсек ХДС Пол Земяк засудив своїх однопартійців з Тюрингії за угоду з «Альтернативою для Німеччини». [38-45]

Може здатися, що німці роздмухали з мухи слона. Однак особливістю переважної частини німецького суспільства є комплекс почуття провини за злочини Другої світової війни, який передається з покоління в покоління. Більшість німців у край негативно ставляться до проявів расизму, ксенофобії, радикального націоналізму. «Альтернатива для Німеччини», яка закликає обмежити, посилити міграційний режим, закрити кордони для біженців і скоротити вплив ісламу в німецькому суспільстві, викликає в ХДС асоціації з нацизмом, Гітлером і злочинами Другої світової війни. Крамп-Карренбауер принесла себе в жертву, щоб зняти з порядку денного питання дострокових парламентських виборів на хвилі скандалу. У розумінні електорату ХДС, партія дискредитувала себе як політична сила, яка сповідує толерантність, мультикультуралізм і виступає за ліберальну міграційну політику. [38-45]

У нинішніх умовах зміна партійного керівництва - менш болюче випробування для ХДС, ніж дострокові парламентські вибори. Популярність партії падає. Попри те, що більшість німців хочуть бачити Меркель на посаді канцлера. Християнські демократи програли останні місцеві та регіональні вибори в Гамбурзі, Північному Рейні – Вестфалії, Мекленбурзі – Передній Померанії, Нижній Саксонії. У партії розбрід. Частина членів налаштовані зробити крен управо, посилити міграційну політику і забрати частину електорату в «Альтернативи для Німеччини». Інші християнські демократи є центристами і хочуть продовжити політику Меркель. У будь-якому випадку партія Меркель

відчуває конкуренцію з боку «Вільної демократичної партії», «Альтернативи для Німеччини» і може показати гірший результат, ніж на попередніх парламентських виборах у 2017 р.

Події в Тюрингії – це конфлікт центру і периферії, розбіжності однодумців. Лідера християнських демократів у Тюрингії Майка Морінга призначили на розсуд Меркель. Він народився і виріс у НДР, де пройшло становлення Меркель. Окрім того, Морінг виступає проти обрання на посаду лідера ХДС Фрідріха Мерца – давнього супротивника Меркель. Він поставив на кін репутацію партії заради особистих амбіцій у боротьбі за владу у себе на батьківщині. Недарма ще в кінці 2019 р. він закликав Берлін не пхати носа у справи Тюрингії. У будь-якому випадку очевидні плюси із ситуації витягують представники правого крила ХДС, у яких з'явився шанс знову поборотися за лідерство в партії.

Найбільш вірогідними претендентами на посаду голови ХДС є юрист, бізнесмен і колишній лідер фракції християнських демократів у бундестазі Фрідріх Мерц, голова комітету з міжнародних відносин бундестагу Норберт Реттген, очільник уряду землі Північний Рейн – Вестфалія Армін Лашет.

Фрідріх Мерц представляє праве крило ХДС, яке виступає за перегляд політики Меркель. На початку нульових він програв їй у боротьбі за вплив у ХДС, після чого пішов з політики, займався бізнесом, очолював німецько-американську організацію «Атлантичний міст», метою якої є поліпшення іміджу Німеччини в Америці. У 2018 р. Мерц боровся з Аннегрет Крамп-Карренбауер за лідерство в ХДС, але програв. Політик вирішив випробувати удачу втретє. Він заробив імідж німецького Дональда Трампа, оскільки виступає за перегляд положення в конституції Німеччини про надання політичного притулку, позиціонується як кандидат, прийнятний для бізнесу, особливо для фінансового сектора. Як католик Мерц підтримує ідею захисту християнських цінностей у Німеччині, посилення боротьби з ІДІЛ та ісламським екстремізмом. «Альтернатива для Німеччини» навіть звинувачує його в плагіаті. [43-44]

З питань зовнішньої політики Мерц займає неоднозначну позицію. Він виступає за зміцнення трансатлантичних відносин зі США. Він схвалював ідею підписання угоди про Трансатлантичну зону вільної торгівлі між Америкою і Європою, яку пропонувала команда Барака Обами. Однак Мерц критично ставиться до протекціоністської політики президента США Дональда Трампа, який не підписав цю угоду і збільшив мита на європейські сталь та алюміній. Німецький політик схвалив відповідне збільшення мита на американські джинси і мотоцикли. Мерц поділяє погляди президента Франції Еммануеля Макрона щодо побудови сильної інтегрованої європейської армії.

У Мерца двояке ставлення до Росії. Він критикував Росію за агресію в Україні, поставив під сумнів будівництво газопроводу «Північний потік – 2» після кризи в Азовському морі і Керченській протоці в 2018 р., коли Росія захопила українські катери. Втім, під час візиту в лютому 2020 р. до м. Аполда в Тюрингії Мерц заявив, що в 21 столітті ЄС повинен піти на зближення з Росією, зміцнити співпрацю. Мерц вважає, що Росія ускладнює життя Німеччини, але без цієї співпраці не вийде досягти довгострокової стабільності в Європі. На його думку, політика зближення з Росією буде успішною після закінчення президентства Володимира Путіна. Таким чином, кандидат на посаду голови ХДС хоче заручитися підтримкою жителів східно-німецьких земель, які плекають тепле ставлення до росіян, і забрати частину електорату в «Альтернативи для Німеччини». Мерц відстоює інтереси німецького бізнесу, який випробував на собі негативні наслідки антиросійських санкцій і зацікавлений у торгівлі з Росією. Політик шле сигнал США, дає зрозуміти, що якщо вони продовжать чинити тиск на його країну і ЄС з торговельно-економічних питань, щодо витрат на оборону, то він буде слідувати прикладу Макрона, вибудовуючи ситуативний альянс із РФ. [43-45]

Однак Мерц помиляється. Режим партії «Єдина Росія», який ґрунтується на симбіозі природних монополій та силового блоку, буде існувати навіть після

відходу Путіна з політики. Російський лідер вже освіжив російський уряд: на початку року відбулися кадрові перестановки у низці міністерств, а партійного бюрократа Дмитра Медведєва змінив технократ Михайло Мішустін на посаді прем'єр-міністра. Навіть якщо Путін не буде президентом, то вся повнота влади знаходиться у партії «Єдина Росія». Зовнішня політика не зміниться. [38-45]

Мерц намагається вписатися в мейнстрим настроїв, які панують у деяких політичних колах Євросоюзу. Схожа риторика щодо Росії звучить із вуст Макрона, з різницею в тому, що французький лідер бажає налагоджувати відносини прямо зараз, незважаючи на тривалу агресію на сході України. Риторика Мерца зайвий раз підтверджує дрейф низки європейських країн у бік Росії на тлі кризи атлантичної єдності і розбіжностей ЄС та США. У цій ситуації для України вимальовуються несприятливі перспективи.

Інший претендент, Норберт Реттген - типовий центрист і має репутацію союзника Меркель. Він виступає за зміцнення європейської інтеграції, підвищення ролі ЄС як центру сили в сучасному світі, але водночас акцентує на важливості зміцнення трансатлантичних відносин зі США, подоланні розбіжностей з адміністрацією Трампа. Реттген засуджує анексію Криму і бачить у Росії загрозу європейській безпеці. На думку Реттгена, антиросійські санкції є проявом атлантичної єдності. Реттген обережно ставиться до ініціатив президента Франції Еммануеля Макрона і не згоден з його думкою щодо неефективності НАТО. [38-45]

Водночас він підтримує зміцнення франко-німецького альянсу всередині ЄС, а також виступає за зближення Німеччини та Великої Британії в сфері безпеки після Брекзиту. Однак Реттген не налаштований посилювати тиску на Москву. У 2019 р. він не підтримав пропозицію США запровадити санкції проти компаній, які будують «Північний потік – 2», оскільки нібито вже занадто пізно зупинити реалізацію проекту. [40-42]

Що стосується Арміна Лашета, то він має репутацію поміркованого політика, прибічника Меркель, але він надмірно провінційний і не залучений у глобальні політичні процеси. Він заробив прізвисько «аса ухильності» завдяки своїй гнучкості та вмінню йти від зайвих зобов'язань. Лашет виступає за зміцнення інтеграційних процесів усередині ЄС. Кандидат уникає критики Росії. У 2018 р. він заявив, що антиросійські санкції повинні залишатися чинними до тих пір, поки не буде спостерігатися прогрес у виконанні мінських домовленостей.

Раніше Лашет брав участь у форумі громадських спільнот Росії і Німеччини «Петербурзький діалог». У 2015 р. він підкреслив, що Північний Рейн – Вестфалія зацікавлена в діалозі з РФ. Йому вдалося цього добитися. Агентство NRW.Invest, яке надає консультативну підтримку іноземним інвесторам у Північному Рейні – Вестфалії з податкових і правових питань, відкрило свої офіси в Москві і Санкт-Петербурзі. Північний Рейн – Вестфалія вважається однією з найбільш густонаселених, технологічно розвинених німецьких земель, і там працюють 400 російських фірм. [38-45]

Серед претендентів на посаду голови ХДС немає явних фаворитів США, Росії чи України. Радше є противники Меркель, в особі Мерца, і її прихильники – в особі Реттгена і Лашета. Спільне з чинним канцлером у них одне – вони не готові йти шляхом посилення антиросійських санкцій і будуть враховувати інтереси німецького бізнесу, яким цікаво працювати з РФ. [40-43]

У західній Німеччині перевага демократії, особливо моральна, ніколи не викликає сумнівів у народ. У своїй Федеральній формі республіки це вважалося добрим, квазі еволюційним наслідком панування варварства в нацистські роки. А ринкова економіка розглядається як економічна система, яка нерозривно пов'язана з демократією. На сьогодні дві ідеї принаймні наївні. Демократія не є неминучою, оскільки історія не має кінця, а також ринкова економіка не можлива

у зв'язку з іншими політичними системами. Ніде це не є більш очевидним, ніж у Китаї.

Яка віддача від демократії?

Зараз всебічна критика китайської моделі може бути легко сформульована, починаючи з систематичного порушення прав людини, але, тим не менш, ці питання є законними з зовнішньої точки зору на Німеччину та Європу та в контексті історії. Незалежно від Китаю: Які переваги демократії перевищують те, що сприймається як моральна перевага? Або, ще гостріше, яке їх повернення?

Це, безумовно, незграбно. Теоретично демократичні рішення завжди повинні бути кращими, тому що за ними більшість стоїть у розумінні рою інтелекту. Навіть якщо правильний напрямок може бути прийнятий не відразу, зрештою, рій завжди правильний, це теорія. Але практика Brexit говорить іншою мовою. І рухливість, яка виражається в зображенні школи риб, навряд чи показана в реальності демократичних систем. Жодна демократія у світі не представляється такою жвавою, закритою та розумною, як ухиляється від небезпек у морі.

Можливо, існує внутрішня логіка того факту, що німецька держава зараз заробляє майже 100 мільярдів євро на рік від податкових надходжень із загальнообов'язкової пенсійного страхування, яка фактично повинна забезпечуватися внесками працівників та роботодавців, але це не може створити стійку безпеку для старості для всіх. Таким чином, він залишається накрученим, як це є, тому що немає більшості для реформ. Lehman Bank у Нью-Йорку збанкрутував десять років тому, але Європейський Союз все ще намагається разом вирішити наслідки світової фінансової кризи. Агонізуюча повільність, демократично легітимізована, завжди створює нові величезні ризики, особливо для південних, менш процвітаючих країн громади. Не можна не помітити, що

кліматичні зміни загрожують людству, але наслідки навіть найжорсткіших норм викидів в Європі очевидно не вдається. [40].

Розповідь про занепад демократії має щось драматичне, темно привабливе. Навряд чи наважиться не повірити. Існує ряд речей, які говорять проти тези епохи. Але давайте спочатку дослідимо почуття апокаліпсису.

Історія глобального успіху демократії розпочалася в середині 1970-х років з «третьої хвилі». У 1974 р. Лише приблизно третина всіх держав була демократією. До середини 2000-х, за словами політолога Ларрі Дайманда, вибори проходили майже у 61 відсотках країн світу; станом на 2000 рік 41 відсоток навіть нараховував ліберальні демократії у 2000 році, тобто заявляє, що поряд з виборами виконують інші демократичні критерії, такі як права особистості захищати особливо. [11, с.87].

Коли стіна впала, Радянський Союз розібрався, а країни Східної Європи стали на шлях демократії, відчуття поворотних часів поширилося. У відомому нарисі «Національного інтересу» Френсіс Фукуяма заявив: «Ми переживаємо не лише кінець холодної війни або кінець певної епохи післявоєнної історії, але і кінець самої історії: тобто кінцевий пункт ідеологічної еволюції. людства та поширення в усьому світі західної ліберальної демократії як вищої форми людського правління.» [46]

Сьогодні, на думку багатьох авторів, ми переживаємо закінчення кінця історії. З середини 2000-х років, співзасновник журналу «Демократія» Ларрі Дайманд, написаний у багато цитованому тексті у 2015 році, він спершу почав застоюватися у поширенні демократичних систем по всьому світу, потім - «ніжній спад». Станом на 2000 рік було здійснено 25 «зривів» демократичних систем, включаючи Росію, Україну та Туреччину. Цей номер знайшов свій шлях у багатьох сучасних діагностичних текстах, наприклад, у книзі Люсі «Відступ західного лібералізму». [41]

Отже: У Німеччині знову розгорілася політична криза на тлі роздмуханого верхівкою провладної партії «Християнсько-демократичний союз» (ХДС) скандалу навколо результатів виборів у східно-німецькій землі Тюрингія. Міністр оборони Німеччини Аннегрет Крамп-Карренбауер, у якої була репутація наступниці канцлера Ангели Меркель, оголосила про те, що збирається залишити посаду голови партії. Вона відмовилася від амбіцій очолити уряд Німеччини у майбутньому. Німеччина вступає в період політичної турбулентності, і поки що залишається інтригою, хто замінить Крамп-Карренбауер на посаді лідера ХДС і боротиметься за посаду канцлера на парламентських виборах у 2021 р. Україна уважно стежить за політичною кризою в Німеччині, учасницею "нормандського формату" переговорів щодо врегулювання збройного конфлікту на Донбасі. Через два місяці стане зрозуміло, які зміни можуть відбутися в зовнішній політиці Німеччини, в тому числі і щодо українського питання.

Особливу увагу у контексті дослідження проявів критично важливого для Німеччини процесу кризи демократичної системи варто приділити саме формуванню феномену «нових німців».

За думкою Гайке Віссе, «нові німці» - це нове покоління німців, котрі народилися і вирости після падіння Берлінського муру та в умовах наявності проблематики великих хвиль мігрантів з близького сходу (переважно Туреччини та арабомовних країн Близького Сходу).

В цих умовах відбувся певного типу синтез нащадків мігрантів перших хвиль (1950-1960 роки) та самих німців, котрі сформували нові культурні та соціальні особливості і, зокрема, власний соціоетнолект Kiezdeutsch.

Для повноти викладеної мною інформації варто зазначити такі моменти:

1. Kiezdeutsch - представляє собою суміш діалекту та соціолекту (або жаргону/сленгу), котрий був сформований з трьох мов: турецької, німецької та арабської.

2. Притаманна новому поколінню німців аполітичність була стерта високим рівнем політичного залучення турків, які, як відомо, з часів формування Турецької республіки за Ататюрка, є політично активним етносом.

3. Через власну маргінальну природу формування цього феномену "нових німців" є істинним факт їхнього підтримання саме «лівих сил». [42-45]

4. Також є актуальним факт того, що «нові німці» є активним суб'єктом багатьох масових протестів в останні роки (як приклад можна взяти останні масові заворушення у німецьких містах щодо підтримки протестів у Сполучених Штатах Америки проти расизму та поліцейської жорстокості та протести проти реваншу ультраправих у німецькому парламенті у 2015-16 роках).

Тож можна сміливо стверджувати, що сучасний феномен «нових німців» є досить важливим проявом кризи демократичної системи Німеччини, адже, згідно теорії викладеної Джоном. Б. Джудісом, подібні «феномени маргінального походження» є чітким сигналом кризи у демократичній складовій суспільства. [41-43]

ВИСНОВКИ

Згідно загальної теоретичної бази цього наукового дослідження можна сформулювати наступні висновки щодо предмету дослідження:

1. Чинні нормативно-правові акти та основні закони передових країн Заходу затверджують перелік ключових принципів, котрі гарантують політичний плюралізм: 1) загальне право голосу; 2) повна рівність усіх громадян при виборах; 3) забезпечення таємниці голосування; 4) прямі вибори.

2. Демократія засновується на засадах політичної рівноправності усіх без виключення громадян у питанні участі в процесі вирішення життєво важливих питань стабільного позитивного функціонування суспільства і держави і, насамперед, рівності прав голосу. Описана рівність дозволяє обирати між різноманітними політичними варіантами подальшого розвитку суспільства.

3. Сама сутність демократії вимагає затвердження втілення прав суспільства та його членів, і, зокрема, їх прямих обов'язків згідно загальноприйнятих стандартів демократичного співтовариства, котрі були затвержені Хартією прав людини (Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року і Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року, які набрали сили від 23 березня 1976 року, та іншими).

4. Демократична система передбачає законність як загальноприйнятний та постійно діючий режим соціально-політичного існування. Цей стан соціально-політичного існування проявляється у певних сформованих вимогах до всього соціуму — до всіх суб'єктів політичної системи (вони ж — і суб'єкти демократії) і, насамперед, до державних органів — засновуватися і функціонувати на основі суворого і неухильного виконання правових норм. Кожний орган держави,

кожна посадова особа повинні мати стільки повноважень, скільки необхідно, щоб створити умови для реалізації прав людини, їх охорони і захисту.

5. Демократія припускає взаємну відповідальність держави і громадянина, що виражається у вимозі утримуватися від учинення дій, що порушують їх взаємні права і обов'язки.

Щодо завдань, котрі були сформовані у вступі цієї дипломної роботи:

1. Дослідити загальні теоретичні історичні дані щодо особливостей формування системи німецької демократії задля виявлення особливостей наявної кризи.

Це завдання було виконане у контексті наявного взаємозв'язку усіх трьох розділів цієї дипломної роботи. Через початковий розгляд теоретичних даних щодо системи демократії було зроблено перехід до аналізу інформації щодо формування саме німецької демократії, і у третьому розділі було досліджено наявну кризу демократичної системи у Німеччині, котра є предметом цієї наукової роботи.

2. Проаналізувати дані щодо минулих, наявних та потенційних загроз демократичній системі у Німеччині та методів боротьби з ними.

Це завдання було виконане у другому та третьому розділі цієї дипломної роботи і саме завдяки теоретичним даним, котрі були розглянуті можна зробити висновок щодо системи загроз демократичній системі Німеччини:

- 1) Проблема співвідношення влади більшості і захисту інтересів меншості - умова для розуміння демократії.
- 2) Маніпулювання думкою маси.
- 3) Демократія не універсальна цінність – неможливість вестернізації, унікальність кожного народу.
- 4) Розпалювання нетерпимості.

5) Недосконалість процедур демократії: виборів, референдумів.

3. Розглянути теоретичні дані щодо місця та особливостей німецької демократії у системі європейської демократичної системи.

Це завдання було виконане у другому та третьому розділі. Згідно теоретичних даних, що були проаналізовані в ході виконання цього завдання, можна сформулювати висновок, що німецька демократія, в певному сенсі, є загальною основою сучасного функціонування Європейського Союзу та разом із французькою демократією є чільними «стандартами» на європейському континенті.

4. Сформулювати висновки щодо наявної кризи демократичної ідеології у Німеччині та подальшого розвитку цієї проблематики.

Це завдання було виконане у третьому розділі. Згідно висновків, котрі були сформульовані наприкінці цієї частини дипломної роботи можна сказати, що криза партії ХДС є прямим свідченням наявної кризи усієї демократичної системи Німеччини. І лише вирішення цієї проблематики може забезпечити подальше функціонування та розвиток німецької демократії.

Щодо проблем з якими я зіштовхнулася у процесі написання цієї наукової роботи:

1. Низька кількість україномовних джерел щодо функціонування Веймарської республіки та формування демократичної влади Західної Німеччини після Другої світової війни.

2. Велика кількість джерел, у яких демократичну систему Німеччини розглядають у порівнянні з американською формою демократії, а не як окремий вид демократичної системи.

Пропозиції щодо подальшого дослідження предмету цієї дипломної роботи:

1. Варто звернути увагу на феномен «реваншу ультраправих» як критично важливого фактору у контексті подальшого функціонування демократичної системи Німеччини.

2. Необхідно продовжувати моніторинг наявної кризи політичної верхівки партії ХДС через її вплив на загальну демократичну систему Німеччини.

3. Варто провести вичерпне дослідження впливу загальноєвропейської кризи демократичної системи на кризу у Німеччині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Головатий, М. Ф.Г61 Демократія: історія, теорія, практика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та аспірантів-політологів / М. Ф. Головатий. — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. — 230 с.
2. Гелей С.Д., Рутар С.М. Політико-правові системи світу: Навчальний посібник. — К.: Знання, 2006.
3. Демократія у країнах Східної Європи: конституційно-правовий вимір (Тодиківські читання). Збірка тез наукових доповідей і повідомлень Четвертої міжнародної наукової конференції молодих вчених, аспірантів і студентів (27–28 травня 2011 року) / За заг. ред. проф. А.П. Гетьмана. Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». — Харків: Права людини, 2011 р. — 336 с.
4. Демократія у країнах Східної Європи: конституційно-правовий вимір (Тодиківські читання). Збірка тез наукових доповідей і повідомлень Четвертої міжнародної наукової конференції молодих вчених, аспірантів і студентів (27–28 травня 2011 року) / За заг. ред. проф. а.п. Гетьмана. національний університет «юридична академія України імені Ярослава Мудрого». — Харків: права людини, 2011 р. — 336 с.
5. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. — К.: Ваіте, 2015. — 392 с.
6. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменкотайн.; Заред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрНУ України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрНУ України О. В. Петришина. — Харків: Право, 2009. — 584 с

7. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3є вид., змін. й доп. / М. В. Кравчук. (авт.упоряд.) – Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – 524 с.
8. Основи демократії: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. А.Ф. Колодій. Третє видання, оновлене і доповнене. — Львів: Астролябія, 2009. — 832 с.
9. Основи демократії. Права людини та їх забезпечення в умовах суспільних змін: Навч. посібн. // О.В. Філонов, В.М. Субботін, В.В.Пашутін, І. Я. Тодоров. — К.: Знання, 2006. — 215 с.
10. О. Петришин Демократичні основи правової, соціальної державності Вісник Національної академії правових наук України No 1 (76) 2014
11. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є.В.Білозьоров, В.П.Власенко, О.Б.Горова, А.М.Завальний, Н.В.Заяць та ін.]; за заг. ред. С.Д.Гусарєва, О.Д.Тихомирова. – К. : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.
12. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи. Інституційний вимір. — Львів, 2004.
13. Ротар Н.Ю. Політична участь громадян України у системних трансформаціях перехідного періоду. — Чернівці, 2007.
14. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є.В. Білозьоров, В.П. Власенко, О.Б. Горова, А.М.Завальний, Н.В. Заяць та ін.]; за заг. ред. С.Д. Гусарєва, О.Д. Тихомирова. –К. : НАВС, Освіта України, 2017. –320 с.
15. Шипілов Л.М.Ш Народовладдя як основа демократичної держави: Моно-графія. – Харків: Видавництво “ФІНН”, 2009. – 216 с.

16. The Economist Intelligence Unit (8 January 2019). "Democracy Index 2019". Economist Intelligence Unit. Retrieved 13 January 2019.
17. The Triumph of German Democracy Seventy years in, the success of a united Germany is a story so big that it can be hard to see except at a distance. May 8, 2019 David Frum Staff writer at The Atlantic <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2019/05/its-70th-anniversary-germany-democracy-alive/588955/>
18. What can today's democracies learn from 1930s Germany? 03 May 2018 Harold James Professor of History and International Affairs <https://www.weforum.org/agenda/2018/05/10-lessons-from-1930s-germany-for-democracies-today/>
19. Journal Article Democracy in Germany Steven Muller Daedalus Vol. 123, No. 1, Germany in Transition (Winter, 1994), pp. 33-56 Published by: The MIT Press on behalf of American Academy of Arts & Sciences <https://www.jstor.org/stable/20027212?seq=1>
20. <https://www.jstor.org/stable/20027212>
21. BRIA 21 3 b The German Weimar Republic: Why Did Democracy Fail? <https://www.crf-usa.org/bill-of-rights-in-action/bria-21-3-b-the-german-weimar-republic-why-did-democracy-fail>
22. Germany profile - Timeline 15 March 2018 <https://www.bbc.com/news/world-europe-17301646>
23. Bundesministerien. Abgerufen am 6. Dezember 2018.
24. Der Machtverlust - gelingt den Volksparteien ein Neuanfang? In: Anne Will. Das Erste, 11. November 2018, abgerufen am 9. Januar 2019.

25. Deutsche Demokratie <https://www.bpb.de/politik/grundfragen/deutsche-demokratie/>
26. Deutschland ist eine Demokratie <https://www.bundestagswahl-bw.de/deutschland-demokratie>
27. De-mo-kra-tie in Deutsch-land 11. Januar 2010
<https://www.kindersache.de/bereiche/wissen/politik/demokratie-deutschland>
28. Die liberale Demokratie als universeller Wertekanon – Zurück in die Zukunft? Die liberale Demokratie als universeller Wertekanon – Zurück in die Zukunft? <https://www.die-gdi.de/die-aktuelle-kolumne/article/die-liberale-demokratie-als-universeller-wertekanon-zurueck-in-die-zukunft/>
Die aktuelle Kolumne (2013)
29. Demokratie in Deutschland Das Grundgesetz ist das Herzstück der Demokratie in Deutschland. Es sollte nur ein Provisorium sein, jetzt besteht es seit 1949. Hans Vorländer / 27.11.2019
<https://www.deutschland.de/de/topic/politik/grundgesetz-demokratie-in-deutschland>
30. Die „Stunde Null“ 1945? Jedenfalls zählt hier und jetzt jede Minute, die Welt zu verändern! Von Stefan Querl • 8. Mai 2020 • 1 Kommentar
<https://www.demokratiegeschichten.de/>
31. Did the United States Create Democracy in Germany? By James L. Payne This article appeared in the Fall 2006 issue of The Independent Review.
<https://www.independent.org/publications/tir/article.asp?id=599>
32. Germany Steers a New Direction for Climate Policies Controversy over the country's climate change law raises questions about whether democracies can decisively act to environmental crises. By Cathrin Schaer, Contributor

- Feb. 14, 2020, at 7:00 a.m. <https://www.usnews.com/news/best-countries/articles/2020-02-14/germanys-democracy-wrestles-with-addressing-climate-change>
33. AfD complain of ‘Gestapo methods’ after hotels ban their leaders
<https://www.thelocal.de/tag/democracy>
34. Is German Democracy Back to Normal? Michael Meyer-Resende June 05, 2019 Article <https://carnegieeurope.eu/2019/06/05/is-german-democracy-back-to-normal-pub-79252>
35. ‘Cripple democracy’: How the far-right is out to shatter German politics 12 February 2020 <https://www.thelocal.de/20200212/destructive-far-right-out-to-shatter-german-politics>
36. Democracy in Germany The Basic Law is the heart of democracy in the Federal Republic of Germany. It was only intended as a temporary measure, but has now lasted since 1949. Hans Vorländer / 03.12.2019 <https://www.deutschland.de/en/topic/politics/basic-law-democracy-in-germany>
37. <https://www.dw.com/en/top-stories/germany/s-1432>
38. <https://www.germany.info/>
39. <https://www.bundesregierung.de/breg-en>
40. <https://m.tagesspiegel.de/politik/krise-der-demokratie-an-den-grenzen-des-systems/23813360.html>
41. <https://www.tagesspiegel.de/meinung/populisten-und-autokraten-ist-das-zeitalter-der-demokratie-zu-ende/21132056.html>
42. Meissner B. Die Entwicklung des Göttinger Arbeitskreises e. V. seit 1946 und sein Beitrag zur Osteuropaforschung [Електронний ресурс] / Boris

Meissner – Режим доступу до ресурсу: <http://www.goettinger-arbeitskreis.de/geschichte/>.

43. Джефферсон Ч. АдН у Бундестазі: що означає поява правих популістів для німецької політики [Електронний ресурс] / Ч. Джефферсон, В. Сааков. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.dw.com/uk/%D0%B0%D0%B4%D0%BD-%D1%83-%D0%B1%D1%83%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B7%D1%96-%D1%89%D0%BE-%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B0%D1%94-%D0%BF%D0%BE%D1%8F%D0%B2%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%85-%D0%BF%D0%BE%D0%BF%D1%83%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B2-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%BD%D1%96%D0%BC%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8/a-40678191>.
44. Помилки в зоні комфорту [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://tyzhden.ua/World/227496>.
45. “Dirty Togetherness”: Press, Politics And Power In Europe’s New Democracies [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://en.ejo.ch/media-politics/dirty-togetherness-press-politics-and-power-in-europe>.
46. Фукуяма Ф. Сильное государство: Управление и мировой порядок в XXI / Ф. Фукуяма. – Одеса: Летак, 2015.